

ЯРИШ О. М.,
співробітник
(Служба безпеки України)

УДК 347.12
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.16>

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ОБОРОТОЗДАТНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Формування інформації як самостійного об'єкта цивільних прав та набуття нею ознак товару створило необхідність у дослідженні правовідносин із залучення інформації до цивільного обороту, враховуючи її правову природу, механізми та засоби для унормування. Метою статті є дослідження правової категорії «цивільний оборот» та властивостей інформації як об'єкта цивільних прав, залученої до цивільного обороту у якості товару.

З вказаною метою здійснено порівняння визначень цивільного обороту, яке приведено різними вченими у своїх дослідженнях, та сформовано авторську дефініцію цивільного обороту, яка враховує саме правову природу вказаного явища, а також визначаючу роль економічного базису над юридичною надбудовою.

Розглянуто співвідношення цивільного та економічного обороту, об'єкти та форми залучення до них, особливості, за яких інформація може бути товаром і відповідно може залучатися до цивільного обороту. Здійснено аналіз правової природи загальновідомої та загальнодоступної інформації, досліджено її можливість набувати грошову оцінку та ставати товаром. Досліджено товарність нематеріальних благ, які представлені в главі 15 ЦК України та мають спільне родове поняття, а саме: результати інтелектуальної, творчої діяльності, особисті немайнові блага, а потім поширено їх видові властивості на інформацію. За результатами встановлено, що результати інтелектуальної, творчої діяльності та особисті немайнові блага, вводяться в економічний оборот завдяки здатності виступати товаром, стосовно якого виникають майнові права, які і є об'єктом цивільного обороту.

Встановлено форми цивільного обороту – відчуження та перехід права, при цьому при відчуженні об'єкта цивільних прав відбувається передача абсолютного права, а при переході об'єкта цивільних прав відбувається лише передача окремих правомочностей, в той час як абсолютне право залишається за колишнім володільцем.

Зроблено висновок, що умовою здійснення цивільного обороту є «приналежність та присвоєність блага», яке необхідно ввести в оборот. Таким чином, відмовившись від категорії «право власності на інформацію» законодавець ввів нове абсолютне право – право на інформацію, яке і виражає належність цього об'єкта цивільних прав окремій особі.

Ключові слова: цивільний оборот, товар, інформація, благо, правонаступництво.

Yarysh O. M. The concept and general conditions of the circulation capacity of information as an object of civil rights

The recognition of information as an independent object of civil rights and its acquisition of the characteristics of a commodity has necessitated the study of legal relations involving the inclusion of information in civil circulation, taking into account its legal nature, mechanisms, and means of regulation.

The purpose of this article is to explore the legal category of «civil circulation» and the properties of information as an object of civil rights, which is involved in civil circulation as a commodity. With this aim, a comparison of definitions of civil turnover provided by various scholars in their research has been conducted, and an authorial definition of civil turnover has been formulated. This definition takes into account the legal nature of the phenomenon in question, as well as the defining role of the economic base over the legal superstructure.

The article examines the correlation between civil and economic circulation, the objects and forms of their involvement, and the specific conditions under which information can be considered a commodity and, consequently, included in civil circulation.

An analysis of the legal nature of publicly known and publicly accessible information is conducted, exploring its potential to acquire monetary value and become a commodity. The article also investigates the commodification of intangible goods, as presented in Chapter 15 of the Civil Code of Ukraine, which share a common generic concept, namely the results of intellectual and creative activities and personal non-property benefits, and then extends their specific properties to information.

The study concludes that the results of intellectual and creative activities, as well as personal non-property benefits, are introduced into economic circulation due to their capacity to serve as commodities, in relation to which property rights arise, and these rights become the object of civil circulation.

The forms of civil turnover have been established as alienation and transfer of rights. In the case of alienation of a civil rights object, an absolute right is transferred. In contrast, when a civil rights object is transferred, only specific powers are transferred, while the absolute right remains with the former holder.

It is concluded that the condition for engaging in civil circulation is the «belonging and appropriation of a benefit» which must be introduced into circulation. Thus, by abandoning the category of «ownership of information» the legislator has introduced a new absolute right—the right to information, which expresses the belonging of this object of civil rights to a particular person.

Key words: civil circulation, commodity, information, benefit, succession.

Вступ. Інформація міцно закріпилася в ролі об'єкта цивільного обороту, про що свідчить утворення інформаційного ринку. На думку В. В. Іванової, збільшення інформаційного виробництва та реалізації інформаційної продукції та послуг позитивно впливає на розвиток країни в світовій економіці, гарантуючи конкурентоздатність та технічну автономію [6, с. 39].

Постановка завдання. Залучення різних видів інформації, а також об'єктів цивільного обороту, які мають інформаційну природу, вимагає належного правового регулювання цивільного обороту інформації. Доктринальні поняття щодо можливості та умов залучення інформації до цивільного обороту, оборотоздатності безпосередньо самої інформації, та інші важливі питання перебувають під розумним сумнівом, що вказує на подальший напрямок дослідження.

Науковими пошуками даної проблеми займалися такі науковці як А. І. Марущак, О. В. Кохановська, В. О. Кулініч., А. Г. Дідук, Б. М. Гоголь.

Водночас, безпосереднього дослідження окресленої нами тематики вони не здійснювали, а концентрували свої наукові спрямування на суміжних наукових проблемах.

Результати дослідження. Стаття 178 ЦК України [30], встановлює: «об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи».

Для визначення оборотоздатності об'єктів цивільних прав, законодавцем була використана конструкція, яка має діфінієндум у назві статті, а діфінієнс закріплений, безпосередньо, у нормах статті. Доречно, додати, що стаття має назву: «Оборотоздатність об'єктів цивільних прав», іншими словами здатність об'єктів цивільних прав до цивільного обороту.

Аналізуючи дане визначення зрозуміло, що законодавець, визначаючи оборотоздатність об'єктів цивільних прав, використав діфінієнс «цивільний оборот». Ми можемо це перевірити підставивши, термін «цивільний оборот» у наявне визначення. Логічна операція з визначення поняття має відповідати встановленим правилам визначення поняття. У відповідності до цього правила, визначення повинно бути співмірним, а саме обсяг визначуваного поняття повинен дорівнювати обсягу визначаючого [15, с. 45]. В результаті отримуємо, що оборотоздатність об'єктів цивільних прав – це здатність об'єктів цивільних прав перебувати в цивільному обороті, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Як видно з приведеного вище визначення, обсяг поняття не змінився, тобто визначення є співмірним.

Отже, цивільний оборот – це вільне відчуження або перехід від однієї особи до іншої об'єктів цивільних прав в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином. Розглянувши інші визначення цивільного обороту, ми зможемо встановити властивості необхідні для залучення об'єкта цивільних прав до нього, та відповідно порівняти їх з властивостями інформації як об'єкта цивільних прав.

Цивільний оборот визначають як форму «цивільно-правового відображення економічного обігу, посередньою ланкою для якого є інститути зобов'язального права» [34], або як «юридична (цивільно-правова) форма товарообміну як сукупності економічних відносин по переходу матеріальних благ від одних осіб до інших», відповідно матеріальні і нематеріальні блага, в економічному значенні – вироби, які входять до цивільно-правової категорії майна і є об'єктами цивільного обороту, отже цивільний оборот є товарним, або майновим оборотом [21, с. 50].

«Цивільний оборот як суспільно-правові відносини економічного характеру, які полягають в наданні майна та майнових прав однією особою (юридична, фізична або держава) іншій на основі укладених договорів між ними або в силу інших юридичних підстав» – визначає проект Закону України «Про особливості введення в цивільний оборот об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів, спеціальних та державних фондів цільового призначення» [20].

Іншим розумінням цивільного обороту є «цивільні правовідносини, які опосередковують рух, обертання майнових цінностей (об'єктів) в суспільстві, відображають динаміку майнових відносин і регулюються нормами зобов'язального права» [31, с. 842], або як «сукупність відносин, врегульованих нормами права, щодо переходу цивільних прав на ті або інші блага [9, с. 54], або «вольові правомірні дії учасників цивільних відносин, унаслідок яких носій суб'єктивного цивільного права здійснює його реалізацію з передаванням цього права іншій особі, і результатом цього є зміна права на певний об'єкт» [22, с. 195].

Окремо цивільний оборот розглядається як «правомірне відчуження або перехід об'єктів цивільного права від однієї особи до іншої», що по суті являє собою процес, рух, у результаті якого відбувається зміна стану присвоєності матеріального блага при цьому забезпечується отримання правомірного доступу до об'єкта [25, с. 31].

Зрештою, оскільки цивільно-правовий оборот пов'язаний з переходом майнових прав, то поняття «цивільний оборот» і «майновий оборот» мають однаковий зміст [17, с. 244], який щодо різних об'єктів, зокрема культурних цінностей, складає «сукупність соціальних зв'язків у сфері економічної життєдіяльності суспільства, що виникають з приводу придбання, користування і передачі культурних цінностей, які, будучи врегульованими нормами цивільного права, мають цивільно-правові форми» [5, с. 10].

Зважаючи на це, майновий оборот по відношенню до цивільного обороту є родовим поняттям, що звичайно ні в якій мірі не змінює майнової природи цивільного обороту. З наведених визначень не можливо зрозуміти, через який найближчий рід відбувається визначення

поняття цивільного обороту із-за значної різноманітності приведених визначаючих понять. Тому вважається за доцільне використати інший спосіб для визначення – генетичний.

Цей спосіб вирізняється перенесенням уваги на ознаку, яка характеризує спосіб походження діфінієндуму. Застосувавши цей метод отримаємо, наступне визначення: цивільний оборот – економічний оборот, який виникає шляхом надання економічному змісту відносин, що лежать в основі цього обороту, юридичної форми.

Дійсно, якщо проаналізувати всі визначення та абстрагуватися від значної кількості видових ознак, що є суб'єктивними характеристиками наданими різними вченими, то в первинній структурі цих визначень знаходиться саме економічний оборот. На обґрунтування цієї думки, можна привести твердження надане С. О. Сліпченко, який вважає, що цивільний оборот являє собою юридичне оформлення економічних відносин товарообороту [26, с. 136].

Виходячи з існуючої позиції про примат економічних (виробничих) відносин над державно-правовими відносинами, та взявши до уваги визначаючу роль економічного базису над надбудовою (державою, мораллю, релігією, філософією, мистецтвом, політикою тощо) [2, с. 5], якою, в тому числі є право також, необхідно застосувати такий метод наукового дослідження як економічний аналіз права. Застосування методу буде здійснено тільки в обсязі необхідному для дослідження категорії економічного обороту.

А. М. Стельмашук після проведеного дослідження, визначає економічний оборот як потік товарів і послуг, який циркулює в економічній системі і врівноважується зворотним потоком грошових платежів [27, с. 109]. На думку американських економістів Поля Грегорі та Роберта Стюарта, економічні системи є багатограничними та не можуть бути повністю описані однією характеристикою, правом власності [1, с. 12]. Зважаючи на те, що товари і послуги виступають у якості благ, то можливо стверджувати, що, економічний оборот – процес руху благ між суб'єктами економічної системи, з метою задоволення потреб цих суб'єктів, за допомогою цих благ. Тобто, відбувається перехід цих благ від одних учасників до інших.

З точки зору К. Менгера будь-які блага призначені для обміну є товарами [12, с. 228]. Н. В. Можайкіна, в свою чергу, стверджує, що носіями економічних благ є різноманітні товари та послуги [14, с. 23] такої ж думки і А. У. Уразов з іншими авторами підручника [29, с. 19]. З цього слідує, що встановивши умови за яких інформація як благо може бути товаром, ми отримаємо здатність інформації до економічного обороту.

Тобто, існує необхідність встановити властивості товару та порівняти їх з властивостями інформації. Але для цього потрібно знати, яку товар має природу – виключно речову, тобто як об'єкт матеріального світу, або товаром можуть бути й об'єкти нематеріального світу, наприклад, інформація. Від цього саме й залежить можливість участі інформації в цивільному обороті, а відповідно, і наявність у неї як об'єкта цивільних прав, оборотоздатності. Існує дві основні концепції стосовно природи товару. Перша концепція визнає тільки матеріальну природу товару, інша включає у себе також об'єкти нематеріальної природи.

Наприклад А. В. Щетинін визначає виключно речову природу товару, стверджуючи, що товар маючи матеріальну природу, може виступати і як річ, і як послуга [33, с. 106]. Але аналізуючи його твердження, очевидно, що воно містить суперечність у собі самому, адже послуга є нематеріальною. Так як умовний розділ послуг на матеріальні та нематеріальні, стосується не самої послуги як об'єкта цивільних прав, а результату її надання, тільки результат послуги може мати матеріальну чи нематеріальну природу.

Це підтверджує Л. С. Шевченко зазначаючи про існування економічного блага у двох формах матеріальній та нематеріальній, при цьому підкреслюючи, що послуги не мають речової природи [16, с. 85]. Водночас, Ю. А. Кірієнко вважає, що товаром наразі можна вважати також послуги, ідеї, інформацію, при цьому економічним благом він вважає: «благо, яке існує у обмеженій кількості, має матеріальну чи нематеріальну форму (предмети чи послуги) і використовується для задоволення прямим чи опосередкованим способом потреб індивіда та суспільства» [8, с. 76].

Дійсно саме зміст, а не форма товару в даному випадку представляє цінність та несе відповідну корисність. Тобто, нематеріальне благо представлене в формі товару може

бути включене в економічний оборот. Нематеріальний характер блага визначає його зв'язок з матеріальним носієм. Але в даному випадку матеріальний носій має вплив лише на форму руху цього блага між суб'єктами економічного обороту, та можливість сприйняття ними цього матеріального блага. Ці дві умови створюють визначальний вплив на правові відносини, які виникають шляхом надання економічному змісту правової форми. Рештою властивостей цього матеріального носія для дослідження умовно можна знехтувати. Приведене вище, допускає можливість інформації виступати товаром.

Необхідно виконати, порівняльний аналіз між властивостями інформації та товаром. Загальновідомо дві основних властивості товару це – споживча вартість (корисність) та мінова вартість.

Отже, корисність як властивість товару є притаманна будь-якому благові. Виходячи з умов, представлених К. Менгером, для того, щоб «предмет» був благом, було доведено, що причиною необхідності застосування правового регулювання відносин стосовно інформації стало формування інформації як блага.

З міновою вартістю дещо складніше, адже тут важливість має така властивість інформації як змістовність. Суть мінової вартості міститься в самій дефініції, тобто це є здатність товару до обміну на інші блага, які можуть бути товаром, а саме економічні блага. Виходячи з того, що еквівалентом вартості товару є гроші, то здатність до оцінки в грошах є важливою властивістю товару. Мінова цінність розглядається як еквівалентна форма товару в грошах або інших видах товару [26, с. 119-120].

Відповідно виникає питання, стосовно того чи можлива грошова оцінка інформації, яка є об'єктом цивільних прав. Науковці розходяться в цьому питанні. Наприклад, К. І. Кучерук вказує на відсутність цінності загальновідомої та загальнодоступної інформації, зазначаючи, що цінність для економічного обігу має лише інформація, яка є не загальнодоступною, тобто конфіденційна інформація [10, с. 12].

Отже, значна кількість науковців прямо вказують на цінність загальновідомої та загальнодоступної інформації.

Звернемося до визначення, що сформував Касаційний адміністративний суд у складі Верховного суду у справі № 826/19844/16, зокрема, він зазначив, що загальнодоступність певної інформації сама по собі не свідчить про її загальновідомість [18]. А отже, необхідність певних зусиль, знань, витрат часу для її отримання, а іноді й безпосередньо значних фінансових затрат.

Дійсно, загальновідома та загальнодоступна інформація, в її ідеальному розумінні не може мати цінності, адже будь-яка особа їх або знає, або може отримати. Однак, з повною достовірністю, можливо стверджувати, що це твердження піддається сумніву.

По-перше, це місце збереження інформації та її форма. Наприклад, якщо інформація міститься в глобальній мережі Інтернет, то отримати її зможе відповідно, тільки та особа, яка має доступ до цієї мережі, за умови, що інформація, ця знаходиться у вільному доступі, іншими словами будь-яка особа, яка має доступ до мережі може її отримати.

По-друге, це людський фактор, наприклад, для того, щоб знайти, наприклад, певну технічну інформацію, необхідні технічні знання. Адже людина маючи відповідний рівень освіти може знайти необхідну інформацію значно швидше ніж замовник, в цьому проявляється також часовий фактор. Адже є загальновідоме прислів'я: «Час – це гроші». Також існує просторовий фактор, тобто перебування особи в місці де вона не може безпосередньо отримати інформацію.

Ще один фактор, це мультизмістовність інформації, це значить, що та інформація, яка для одних має цінність для інших є інформаційним шумом. Ці фактори, сумуючись до купи та впливаючи на суб'єктів, і формують цінність відкритої інформації.

Інформація як об'єкт цивільних прав, що є нематеріальним благом у формі відомостей, маючих зміст та представлених у будь-якій формах, доступній для сприйняття людиною чи вводу до технічного пристрою, та на який не поширюється правовий режим інших нематеріальних благ, якщо інше не встановлено законом, в своїй так би мовити, «економічній

квінтесенції», має здатність до грошової оцінки та відповідно, має мінову вартість. Іншими словами інформація може бути товаром.

Вважається за доцільне додати, що Закон України «Про інформацію» [19] в першій редакції вже визнавав здатність інформації бути товаром, але в зв'язку зі зміною концепції поширення на інформацію права власності ця стаття була необґрунтовано виключена.

Враховуючи викладене, слід дослідити товарність таких нематеріальних благ, які представлені в главі 15 ЦК України та мають спільне родове поняття, а саме: результати інтелектуальної, творчої діяльності, особисті немайнові блага, а потім поширити їх видові властивості на інформацію.

Необхідно, ще раз відмітити, що товар в нашому випадку розглядається саме як об'єкт економічного обороту. Так С. О. Сліпченко звертає увагу на різницю між економічним та цивільним оборотом та зазначає, що цивільний оборот є не що інше, як юридична форма економічного обороту (перехід від однієї особи до іншої майнових прав), у свою чергу, економічний оборот – це зміна стану присвоєності (рух) благ (цінностей) між суб'єктами. [26, с. 123-125].

Дійсно, об'єкти інтелектуальної власності можуть бути товаром. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності, тому слід зауважити про неможливість участі в цивільному обороті особистих немайнових прав інтелектуальної власності, у зв'язку з їх невідчужуваністю, яка визначена прямою вказівкою закону, а відповідно й можливості виступати товаром. Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності мають ознаки товару (об'єкти інтелектуальної власності мають корисність, рідкість, універсальність), тому що вони є продуктом праці і можуть мати ціну [28, с. 121].

У свою чергу, здатність майнових прав інтелектуальної власності бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, бути предметом застави та інших цивільних відносин, а відповідно їх здатність бути об'єктами цивільного обороту та товаром [3, с. 121], твердження про товарність інтелектуальних прав також підтримується [4, с. 12], [7], [13, с. 40]. Слід зауважити про те, що вчені-економісти розглядають результати інтелектуальної діяльності як об'єкт економічного обороту, в той час як вчені-правники розглядають майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту, що підтверджує виведене нами визначення цивільного обороту.

У правовій доктрині існувала переважаюча думка про невідчужуваність цих об'єктів. У ЦК України міститься вказівка, яка прямо вказує на відсутність в особистих немайнових правах економічного змісту. Але як зазначає С. О. Сліпченко, завдяки значному розвитку правовідносин, об'єктом яких є особисті немайнові блага, виникли значні зміни в їх доктринальному розумінні, причиною чого є товаризація нематеріальних об'єктів. Як приклад, він приводить відносини щодо зовнішнього зображення, голосу, імені фізичної особи, відомостей про її приватне життя, інформації та інших благ, які розглядаються як об'єкти майнових правовідносин [26] та відповідно мають майновий зміст, а відповідно і правовідносини, які виникають щодо них мають майновий характер [23, с. 494]. А. О. Матвійчук спираючись на методологію дослідження особистих немайнових прав запропоновану С. О. Сліпченко, теж зазначає про товаризацію немайнового блага [11, с. 3-4].

Отже, результати інтелектуальної, творчої діяльності, та особисті немайнові блага вводяться в економічний оборот завдяки здатності виступати товаром, а відповідно й виникненню стосовно них майнових прав, які відповідно і є об'єктом цивільного обороту. Інакше кажучи, результати інтелектуальної, творчої діяльності, та особисті немайнові блага залучаються в цивільний оборот опосередковуючись своїми майновими правами.

Пропонуємо поширити це правило на всі нематеріальні блага, а відповідно й на інформацію як родову складову цього поняття. Але спочатку необхідно закінчити доведення здатності інформації бути об'єктом цивільного обороту, а саме мати природну (чи натуральну) оборотоздатність.

Звертаючись до отриманого з ЦК України визначення, що цивільний оборот – це вільне відчуження або перехід від однієї особи до іншої об'єктів цивільних прав в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином. Зрозуміло, що прямо передбачено два шляхи відчуження це правонаступництво та перехід права. ЦК України зазначає, що пряме визначення цих двох шляхів не є вичерпним, отже існують й інші шляхи для вільного відчуження або переходу від однієї особи до іншої.

С. І. Шимон дійшла до висновку про те, що цивільним оборотом є цивільні правовідносини, які опосередковують рух, оборот майнових цінностей (об'єктів) у суспільстві, відображають динаміку майнових відносин і регулюються нормами цивільного права. Водночас, вона зауважує, що перехід прав на відповідні блага є наслідком обороту благ [32, с. 142].

Наступним етапом дослідження цивільного обороту інформації є можливість відчуження інформації або переходу від однієї особи до іншої. Цей процес відповідно реалізується в економічному обороті так, як безпосередній обмін благами відбувається саме на цьому рівні.

Необхідно взяти за основу модель, в якій об'єктом цивільного обороту є річ, на яку відповідно поширюється право власності для того, щоб розуміти зміст відчуження та переходу. Як відзначає А. С. Сліпченко абсолютні майнові правовідносини є передумовою та результатом цивільного обороту [24, с. 331]. Ця точка зору здається слушною, адже для того, щоб відчужити або передати річ необхідно її присвоїти не в фізичному, а юридичному сенсі.

При рухові речей від однієї особи до іншої не завжди відбувається відчуження речі від власника, тобто річ не стає чужою для власника та своєю для набувача при її переході, так як перехід речі не завжди кореспондується з передачею права власності в цілому так і навпаки. Адже при переході права володіння та користування, наприклад, за договором найму, право розпорядження залишається за титульним власником. Якщо ж звернутися до поняття переходу права, який не супроводжується переходом речі, то отримаємо ситуацію, при якій річ стає чужою для відчужувача та своєю для набувача, навіть без руху речі. Цивільний оборот може відбуватися двома шляхами – відчуженням та переходом.

Узагальнюючи вище приведене, ми можемо стверджувати те, що при відчуженні об'єкта цивільних прав відбувається передача абсолютного права, в свою чергу, при переході об'єкта цивільних прав відбувається лише передача окремих правомочностей, в той час як абсолютне право залишається за колишнім володільцем.

Висновки. Підсумовуючи, слід стверджувати, що для здійснення цивільного обороту необхідна існувати «приналежність та присвоєність блага», яке необхідно ввести в оборот. Поняття «приналежності» використано в розумінні можливого застосування як до матеріальних так і до нематеріальних благ. Відмовившись від права власності на інформацію законодавець ввів нове абсолютне право, – право на інформацію, яке і виражає приналежність цього об'єкта цивільних прав окремій особі.

Обравши цей шлях, законодавець почав розглядати конструкції «розпорядження інформацією», «володіння інформацією», «контролювання інформації» як синоніми, тобто виражаючи приналежність інформації суб'єкту.

Список використаних джерел:

1. Paul R. Gregory, Robert C. Stuart. Comparative Economic Systems. 2nd ed. Boston etc.: Houghton Mifflin, 1985. 575 p.
2. Беляєв О. Базис і надбудова: Еволюція взаємовпливу. Вчені записки : зб. наук. праць. 2013. № 15. С. 3-7. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/4686> (дата звернення: 13.08.2024).
3. Бубенко П., Величко В., Глухарев С. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Харків : ХНАМГ, 2011. 215 с.
4. Вербя І., Коваль В. Основи інтелектуальної власності / ред. С. Чікін. 2-ге вид. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. 262 с.
5. Дуденко Т. Цивільно-правова охорона прав на культурні цінності та їх оборотоздатність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2017. 20 с.

6. Іванова В. Інформаційний ринок: зарубіжні та українські реалії. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 2 (92). С. 39-44.
7. Камянська О., Чікіна О. Визначення комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності. *Проблеми системного підходу в економіці підприємств*. 2009. № 4. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EPSAE/article/download/4518/4640> (дата звернення: 13.08.2024).
8. Кірієнко Ю. До питання про економічний зміст категорії «ТОВАР» Економіка та держава. 2009. № 12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2009/25.pdf (дата звернення: 22.06.2024).
9. Коваль І., Оверковський К. Введення прав промислової власності в господарський оборот: теорія, законодавство, практика : монографія. Київ : Норма права, 2022. 244 с.
10. Кучерук К. Інформаційні відносини в цивільному праві України. Право та державне управління. 2010. № 1. С. 11-14.
11. Матвійчук А. Ознаки об'єкта особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (19). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_2_17.pdf (дата звернення: 22.06.2024).
12. Менгер К. Принципи економічної науки. Перша загальна частина. Київ: К.І.С., 2022. 304 с.
13. Мешко Н., Робота П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності у сфері міжнародного науково-технічного обміну. *Економічний простір*. 2008. № 12/1. С. 40-46.
14. Можайкіна Н., Москвіна А., Цимбалюк О. Конспект лекцій з курсу «Економічна теорія»: конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2011. 164 с.
15. Мозгова Н. Логіка : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2011. 248 с.
16. Основи економічної теорії : підручник / ред. Л. Шевченко. Харків : Право, 2008. 448 с.
17. Парасюк М. Основи цифрового цивільного обороту щодо інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/56.pdf (дата звернення: 19.06.2024). DOI: 10.32782/2524-0374/2022-11/56.
18. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 18 квітня 2018 № 826/19844/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73532378> (дата звернення: 14.08.2024).
19. Про інформацію : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 14.08.2024).
20. Проект Закону України «Про особливості введення в цивільний оборот об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів, спеціальних та державних фондів цільового призначення». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=18264&pf35401=53012> (дата звернення: 13.08.2024).
21. Романович Ю. Валютні правовідносини. Цивільно-правовий аспект. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. №5 (46). С. 48-51.
22. Скрипник В. Обороздатність об'єктів цивільних прав. Публічне право. 2018. № 4 (32). URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/32/25.pdf> (дата звернення: 19.06.2024).
23. Сліпченко С. Деякі аспекти методології дослідження особистих немайнових прав. *Право та управління*. 2012. № 1. С. 487-499.
24. Сліпченко А. Поняття «Цивільний оборот». Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук. – практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, м. Харків, 19–20 трав. 2017 р. Харків : ХНУВС, 2017. С. 330–332.
25. Сліпченко А. Цивільний оборот речей : монографія. Харків : ЕКУС, 2024. 240 с.
26. Сліпченко С. Особисті немайнові правовідносини щодо обороздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.
27. Стельмашук А. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Тернопіль : ТАНГ, 2000. 315 с.

28. Сусліков Л., Студеняк І. Інтелектуальна власність України. Ужгород : Вид. центр УжНУ «Говерла», 2010. 210 с.
29. Уразов А., Саух І., Маслак П. Основи економічної теорії : навч. посіб. Житомир, 2004. 314 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/3556/1/Основи_економічної_теорії_Книжка.pdf (дата звернення: 13.08.2024).
30. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 5 серп. 2024 р. ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 13.08.2024).
31. Шимон С. Майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин та цивільного обороту. *Форум права*. 2011. № 4. С. 841-846.
32. Шимон С. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.
33. Щегинін А. Політична економія : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2011. 480 с.
34. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Київ : «Укр. енцикл.», 1998. URL: <http://cyclor.com.ua/content/view/330/1/> (дата звернення: 13.08.2024).

